

JELENA UMNYAKOVA: MÓRICZ ZSIGMOND ÉS A MODERN MAGYAR PRÓZA

A könyvecske, amely ez évben jelent meg Moszkvában, egyetemi jegyzetként funkcionál a szovjet egyetemeken, ahol a világirodalom tárgy részeként a magyar irodalmat is oktatják, de eredménnyel forgathatják majd a finnugor szakos hallgatók is.

A könyv szerzője Móricz írói pályájának feltérképezését, ismertetését tűzte ki célul maga elé. Majd az 1945 után kialakuló új magyar irodalom főbb képviselőivel is foglalkozik röviden, kiemelten azokkal, akikre Móricz nagy hatással volt.

Jelena Umnyakova hosszú évek, évtizedek óta munkálkodik a magyar irodalom népszerűsítésén a Szovjetunióban. Tudományos érdeklődésének középpontjában mindig Móricz állt. Az Írószövetség vendégeként többször járt Magyarországon, s nagy szenvedéllyel és örömmel látogatta meg azokat a helyeket, emlékeket, amelyek valamilyen módon e nagy íróhoz kapcsolódtak. Móriczról mintegy 20 különböző cikket s nagyobb tanulmányt közölt, több novella fordítása is az ő nevéhez fűződik. Petőfiről, a Tanácsköztársaság irodalmi életéről könyvecskét is írt, Jókai, Mikszáth oroszul kiadott műveihez előszavakat, magyarázatokat fűzött. A modern magyar szépirodalmi alkotások közül is sokhoz írt előszót, róluk recenziót.

A könyv igen nagy feladatot vállal magára. 95 lap terjedelemben tárja elénk Móricz teljes pályaképét, s az 1945 utáni irodalmi helyzetet egészen a hatvanas évek közepéig. A munka a magyar irodalomtörténet-írásban szokatlan: rövid terjedelemben ilyen nagy korszakot nem szokás átfogni, s csak *egy bizonyos* hagyomány továbbélését vizsgálni. Ebben rejlik a tanulmány egyik fő jellegzetessége is: néhol a feldolgozásra álló hatalmas anyag következtében csak egy-egy találó megjegyzésre telik, s (elsősorban helyszűke miatt) különösen a könyv második felében lehetetlen ily röviden elég árnyalt képet adni az egyes alkotókról. Umnyakova figyelme középpontjában Móricz áll, ezért csak bizonyos írók felé fordul; azok, akik nem a móriczi hagyományt folytatták, teljesen kimaradtak vizsgálásából. Sarkadi Imre munkásságát tárgyalja kiemelten, s látszik, hogy érzelmileg is hozzá vonzódik leginkább. A felszabadulás után született prózai művek mellett a drámai alkotásokat is megemlíti az egyes korszakok áttekintésekor, ám a lírai bemutatások eléggé szegényesek.

A könyv nagy részét a *móriczi életmű* vizsgálata tölti ki. Az egyes életszakaszok előtt több-kevesebb részletességgel képet kapunk Magyarország akkori politikai, gazdasági, kulturális, ideológiai hely-

zetéről, azokról a politikusokról, írókról, költőkről, akik Móricz kortársai. Umnyakova nagy szeretettel eleveníti fel az orosz írók Móriczra gyakorolt hatását. Idézi az író Puskinról, Dosztojevszkijről, Goncsarovról, Gogolról, Tolsztojról szerzett benyomásait is.

Umnyakova Móricz-tanulmányát nagy tényanyag ismeretében írja meg. Rengeteg műre hivatkozik, látszik már néhány megjegyzéséből is, hogy alaposan ismeri azokat. Érzékenyen mutatja be Jókai és Mikszáth, Dosztojevszkij Móriczra gyakorolt hatását. Kiemeli Móricz parasztábrázolásának újszerűségét. Érdeklődéssel fordul Umnyakova a gyermek témájú novellák felé. Nagy figyelemmel mutatja be a *Hét krajcár*, a *Judit és Eszter*, a *Szegény emberek* és a *Kis Samu Jóska* című novellákat. Külön fejezetben szól Móricz drámáiról, majd a Tanácsköztársaság alatt keletkezett írásokról, s a nagyobb elbeszélések és regények elemzésével zárul a Móricz-fejezet. Különösen szépen ismerteti a *Légy jó mindhalálig*, az *Árvácska*, a *Rózsa Sándor* című regényeket.

Umnyakova művének eredendően ismeretterjesztő, népszerűsítő célja van. Nem vállalkozhat irodalomtörténeti mélységű elemzésekre, hiszen elsősorban a bemutatás a fő feladata. Számítalan adatot, adalékot épít be művébe, kiterjedt a szerző műismerete, hivatkozik a magyarországi kutatások mellett a Szovjetunióban megjelent elemzésekre is. A Móricz korában megjelent elemző cikkek sem kerültek el a figyelmét, de elsősorban az alapvető legújabb magyar marxista kutatási eredményekre támaszkodik: Móricz Virág, Nagy Péter és Czine Mihály írásaira. A könyv Móricz írói korszakai közül az elsőnek szentel nagyobb teret. Az ún. nagy regényeket nem elemzi ilyen részletesen. Sajnos így olyan kiváló alkotások maradnak csak a megemlítés szintjén, mint pl. az *Erdély* vagy a *Rokonok*. Az ismeretterjesztő szándékból következik, hogy nem bocsászik új irodalomtörténeti felfedezésekre, megmarad a művek főbb cselekményvonalának ismertetésénél, vizsgálja az alkotások társadalmi funkcióját, s a főbb szereplőket egy-egy találó jellemvonással vetíti elénk.

A IV. fejezetben a *felszabadulás utáni* irodalmunk áttekintését végzi el a szerző. A mérce itt is Móricz, hiszen — mint említettük — elsősorban azokkal az írókkal, költőkkel foglalkozik, akik nemcsak megbecsülték, de tovább is fejlesztették Móricz örökségét. Így természetesen megemlíti a népi írók művészetét, a paraszti, a népi élet újfajta ábrázolását, Veres Péter és Szabó Pál életútját. De úgy érzi, Sarkadi Móricz igazi örököse, sok művére hivatkozik, s jól ismeri és értelmezi a Sarkadi életművet, amely szerinte: a „boldog ember” életének folytatása.

A falu konfliktusai mellett szól a városi élet problémáit elemző művekről is. Elsősorban az 50-es, 60-as évek morális, etikai kérdéseket feszegető kisregényeit, drámáit elemzi. (Így kerül sor Sarkadi

A gyáva és Az elveszett paradicsom című alkotásainak mélyebb bemutatására is.) Ír az új ábrázolási módszerekről, s az új, szociográfiai szemlélet áldásos hatásáról is. Umnyakova igen sok íróra, alkotásra hivatkozik rövid körképének megrajzolásánál. Így például Tamási Áron, Örkény István, Cseres Tibor, Galgóczi Erzsébet, Somogyi Tóth Sándor, Sánta Ferenc alkotásai szép elemzésekben tárulnak az olvasók elé.

Kiemelt helyet foglal el Németh László munkássága e rövid áttekintésben. Sarkadi mellett ő — Umnyakova elemzése szerint — a korszak legjelentősebb írója. Utal Móricz és Németh László alkotói módszereinek, lelki alkatuknak rokonságára. Több jelentős mű: a *Bűn*, az *Utolsó kísérlet*, az *Emberi színjáték*, az *Égető Eszter*, *A nagy család*, az *Irgalom* szerepel az irodalomtörténesző értékelésében.

Király István véleményét osztva a legkülönbözőbb területekre vonatkoztatva is érvényesnek érzi a móríci hagyomány folytatását. Nemcsak a paraszti, falusi témáknál, de a morális, etikai kérdések sajátos megoldásainál is. Így szól Szabó Magda és Illés Endre pályafutásáról. A könyv Illyés Gyula és Illés Endre rajongó szavaival zárul: ezekben tesznek hitet Móricz írói nagyságáról, hagyományainak folytatásáról.

Egy kiváló magyar író népszerűsítésében vállal ez a könyv nagy szerepet, s közben felhívja a figyelmet a felszabadulás utáni irodalmunk sok jeles alkotására is. S ha tudjuk, hogy Móricz művei a Szovjetunióban 31 kiadást értek meg, mintegy 21 millió példányban, akkor becsülhetjük meg igazán Umnyakova kutatási szándékát és ezt a könyvet, amely nyilván újabb olvasókat szerez majd Móricznak kedvenc szerzői: Tolsztoj, Csehov, Gorkij hazájában. (1985.)

MARGÓCSY KLÁRA

BALÁZS JÁNOS: A SZÖVEG

Balázs Jánosnak, az általános nyelvészet professzorának könyve sokoldalú figyelemre tarthat számot. Egyszerre elégíti ki ugyanis a szöveget szakmai oldalról megközelítő nyelvész, a műveket elemző irodalmár, a szépirodalom iránt fogékony s olvasmányait értelmezni kívánó olvasók érdeklődését, s ugyanakkor gyakorlati segédeszközt nyújt mindazok számára, akik akár írásban, akár élőszóban: a tudományban, az oktatásban, az irodalomban vagy publicisztikában, vagy akár a szónoki beszédben hatni kívánnak olvasóikra, hallgatóikra.